

CUPRINS

LISTA FIGURILOR	9
LISTA TABELELOR	11
REZUMAT	13
INTRODUCERE.....	23

PARTEA I. INTERFERENȚE CONCEPTUALE ÎNTRE ECONOMIA REALĂ ȘI ECONOMIA SUBTERANĂ

Capitolul 1. SPECTRUL LARG DE ANALIZĂ AL ECONOMIEI SUBTERANE.....	29
1.1. Tipologia practicilor incluse în sfera de cuprindere a economiei subterane.....	30
1.2. Caracteristicile principale ale sectorului subteran: definiții și caracteristici	34
1.3. Abordări conceptuale privind economia formală și informală.....	36
Capitolul 2. LEGĂTURA CONCEPTUALĂ ȘI DELIMITĂRILE GENERATE ÎN ECONOMIA DE TIP SUBTERAN ȘI CAUZELE CREȘTERII INDUSTRIEI.....	43
2.1. Relația dintre economia subterană și economia ilegală	43
2.2. Scurt istoric al premiselor care au condus la apariția și recunoașterea sectorului informal ca parte a economiei ilegale.....	46
2.3. Concepte și definiții ale sectorului informal pe piața muncii.....	52
2.4. Influența de gen în susținerea economiei informale.....	52

PARTEA a II-a. EFECTELE ECONOMIEI INFORMALE ASUPRA ECONOMIEI DE PIAȚĂ

Capitolul 3. AMPLOAREA SECTORULUI INFORMAL ASUPRA PIEȚEI MUNCII	57
3.1. Munca informală ca o categorie a pieței muncii.....	59
3.2. Contextul muncii informale	60
3.3. Informalitate în ceea ce privește ocuparea forței de muncă. Caracteristici principale.....	61

Capitolul 4. STRATEGII ȘI POLITICI ALE TRANZIȚIEI DE LA SECTORUL INFORMAL LA SECTORUL FORMAL	63
4.1. Contribuția economiei informale la economia formală (legală și reală)	63
4.2. Rolul economiei de piață în generarea și propagarea activă de tip informal.....	65
4.3. Paradisurile fiscale – modalitate de evaziune legală.....	68
4.4. Dimensiunea economiei informale	72
4.5. Măsurarea economiei informale în țările în tranziție	74
4.6. Particularitățile economiei informale în Uniunea Europeană și alte țări dezvoltate.....	79
Capitolul 5. AMPLOAREA ECONOMIEI INFORMALE ÎN ROMÂNIA	89
5.1. Economia informală și efectele ei asupra ocupării forței de muncă	89
5.2. Cauzele și efectele amplificării economiei gri și subterane.....	92
5.3. Impactul majorării TVA asupra agenților economici și efectele sale asupra economiei informale	95
5.4. Metode de evaziune fiscală în domeniul TVA – drumul către economia informală	96
5.5. Manifestări ale economiei subterane în comerțul cu fructe și legume.....	100

**PARTEA A III-A.
EVAZIUNEA DIN SPATELE FALIMENTELOR SOCIETĂȚILOR
COMERCIALE ÎN ROMÂNIA –STUDIUL DE CAZ**

Capitolul 6. EVALUAREA RISCURILOR GENERATE DE ECONOMIA INFORMALĂ	105
6.1. Modele și metode de evaluare a riscului de faliment.....	105
6.2. Utilizarea metodei regresiei logistice.....	109
6.3. Analiza firmelor falimentare. Studii de caz.....	113
6.4. Estimarea potențialului de evaziune fiscală al companiilor falimentare	139

**PARTEA a IV-A.
PROPUNERI LEGISLATIVE PRIVIND COMBATAREA ECONOMIEI INFORMALE.
VIITORUL INFORMALITĂȚII**

Capitolul 7. POLITICI ȘI MĂSURI PENTRU COMBATAREA EVAZIUNII FISCALE LICITE. NECESITATE, OPORTUNITATE, EFICACITATE	153
7.1. Acțiuni externe recente ale Uniunii Europene în vederea promovării bunei guvernante în domeniul fiscal.....	153
7.2. Nevoia de a combate fraudă și evaziunea fiscală	156
Capitolul 8. PARTICIPAREA INFORMALĂ LA PIERDERILE ECONOMICE CU IMPLICAȚII ÎN ACTIVITATEA SOCIALĂ ȘI INSTITUȚIONALĂ – UN FENOMEN DIVERS CU MULTIPLE FAȚETE.....	163
8.1. Creșterea, globalizarea și economia informală	164
8.2. Costurile sociale și economice ale informalității.....	166

8.3. Trecerea la formalitate – o preocupare politică în creștere.....	167
8.4. Extinderea protecției sociale. Rolul securității sociale în tranziția la formalitate și importanța strategiilor integrate.....	169
8.5. Beneficiile informalității	172
Capitolul 9. POLITICI ȘI MĂSURI PENTRU COMBATAREA EVAZIUNII FISCALE.....	179
9.1. Măsuri pentru combaterea evaziunii fiscale.....	179
9.2. Rolul controlului fiscal în reducerea evaziunii fiscale	184
Capitolul 10. DEMERSURI PRIVIND NECESITATEA MODIFICĂRII CADRULUI ECONOMIC-LEGISLATIV ADECVAT LA PARTICULARITĂȚILE NAȚIONALE PENTRU DEZVOLTAREA UNUI SISTEM ANTREPRENORIAL LEGAL, EFICIENT ȘI PERFORMANT.....	191
Bibliografie	193
SUMMARY	205
RESUME	214

LISTA FIGURILOR

- Figura 1. Locul diverselor tipuri de economii și a participanților acestora în societate
- Figura 2. Activitățile anteprenoriale pentru diverse categorii instituționale
- Figura 3. Economia subterană și efectele sale în economie
- Figura 4. Efectele economiei neînregistrate la nivel macroeconomic
- Figura 5. Venituri din producție
- Figura 6. Economia subterană ilegală și informală
- Figura 7. Categoriile de vânzători ambulanti și activitățile acestora
- Figura 8. Condiții pe care o firmă trebuie să le îndeplinească pentru a face parte din sectorul informal
- Figura 9. Mărimea economiei informale în țările OCDE
- Figura 10. Mărimea economiei informale,% din PIB la nivel european în 2013
- Figura 11. Mărimea economiei subterane în țările în tranziție (procent din PNB)
- Figura 12. Harta economiei informale
- Figura 13. Indicele global al competitivității și economia informală
- Figura 14. Categoriile specifice de acorduri de angajare non standard
- Figura 15. Media economiei informale pe regiune
- Figura 16. Evoluția numărului de șomeri înregistrați în perioada 2008-2011
- Figura 17. Evoluția ratei șomajului înregistrat, a ratei șomajului feminin și a ratei șomajului masculin în anii 2010 și 2011
- Figura 18. Cauzele amplificării economiei gri
- Figura 19. Starea de faliment
- Figura 20. Cifra de afaceri a companiilor intrate în faliment considerate în cadrul studiului
- Figura 21. Numărul de angajați ai companiilor intrate în faliment considerate în cadrul studiului
- Figura 22. Datoriile ale companiilor intrate în faliment considerate în cadrul studiului
- Figura 23. Reprezentarea companiilor în spațiul primei componente principale
- Figura 24. Reprezentarea companiilor în spațiul primei componente principale
- Figura 25. Reprezentarea companiilor în spațiul primei componente principale
- Figura 26. Reprezentarea companiilor în spațiul primei componente principale
- Figura 27. Reprezentarea companiilor în spațiul primei componente principale
- Figura 28. Reprezentarea companiilor în spațiul primei componente principale
- Figura 29. Scorul Z al modelului Conan-Holder pentru clasa firmelor cu risc scăzut de faliment
- Figura 30. Reprezentarea companiilor în spațiul primei componente principale
- Figura 31. Reprezentarea companiilor în spațiul primei componente principale
- Figura 32. Apartenența la o anumită clasă și probabilitățile previzionate de model
- Figura 33. Reprezentarea companiilor în funcție de potențialul de evaziune fiscală
- Figura 34. Reprezentarea companiilor în funcție de probabilitatea asociată de a evadiza
- Figura 35. Apartenența la o anumită clasă și probabilitățile previzionate de mode

- Figura 36. Reprezentarea companiilor în funcție de potențialul de evaziune fiscală
- Figura 37. Reprezentarea companiilor în funcție de probabilitatea asociată de a evazona
- Figura 38. Veniturile efective din TVA pentru anul 2012
- Figura 39. Principiile guvernantei fiscale în Uniunea Europeană care stau la bază
- Figura 40. Evoluția taxelor recuperate în Uniunea Europeană (Index 2003=100)
- Figura 41. Obiectivele generale pentru combaterea evaziunii fiscale
- Figura 42. Ipotezele unui control fiscal eficient

LISTA TABELELOR

- Tabelul 1. Cadrul conceptual al sectorului informal
- Tabelul 2. Categoriile forței de muncă
- Tabelul 3. Structura angajaților în mediul informal
- Tabelul 4. Economia informală vs. economia formală – diferențe și asemănări
- Tabelul 5. Motive pentru a participa în economia informală
- Tabelul 6. Modelul economiei informale: structură și cauze
- Tabelul 7. Țări enumerate în listele diverselor paradisuri fiscale
- Tabelul 8. Primele 25 de țări OCDE din punctul de vedere al economiei subterane
- Tabelul 9. Nivelul mediu al economiei informale la nivel de regiune
- Tabelul 10. Estimări ale autorului cu privire la venitul bugetului de stat în urma creșterii TVA
- Tabelul 11. Aprecierea riscului pe baza modelului Altman (1968)
- Tabelul 12. Situația comparativă a coeficienților de pondere stabilit între 1968 și 1983
- Tabelul 13. Valorile proprii pe componente și ponderea lor
- Tabelul 14. Matricea componentelor rotată
- Tabelul 15. Matricea scorurilor
- Tabelul 16. Valorile proprii pe componente și ponderea lor
- Tabelul 17. Matricea componentelor rotată
- Tabelul 18. Matricea scorurilor
- Tabelul 19. Valorile proprii pe componente și ponderea lor
- Tabelul 20. Matricea componentelor rotată
- Tabelul 21. Matricea scorurilor
- Tabelul 22. Valorile proprii pe componente și ponderea lor
- Tabelul 23. Matricea componentelor rotată
- Tabelul 24. Matricea scorurilor
- Tabelul 25. Valorile proprii pe componente și ponderea lor
- Tabelul 26. Matricea componentelor rotată
- Tabelul 27. Matricea scorurilor
- Tabelul 28. Valorile proprii pe componente și ponderea lor
- Tabelul 29. Matricea componentelor rotată
- Tabelul 30. Matricea scorurilor
- Tabelul 31. Valorile proprii pe componente și ponderea lor
- Tabelul 32. Matricea componentelor rotată
- Tabelul 33. Matricea scorurilor
- Tabelul 34. Valorile proprii pe componente și ponderea lor
- Tabelul 35. Matricea componentelor rotată
- Tabelul 36. Matricea scorurilor
- Tabelul 37. Codificarea variabilei dependente
- Tabelul 38. Rezultatele testului Hosmer și Lemeshow
- Tabelul 39. Indicatorii de bonitate ai modelului

- Tabelul 40. Rezultatele empirice ale modelului de regresie logistică
- Tabelul 41. Tabelul de clasificare al companiilor cu potențial de evaziune
- Tabelul 42. Prezentarea companiilor falimentare cu potențial de evazionare în 2008
- Tabelul 43. Codificarea variabilei dependente
- Tabelul 44. Rezultatele testului Hosmer și Lemeshow
- Tabelul 45. Indicatorii de bonitate ai modelului
- Tabelul 46. Rezultatele empirice ale modelului de regresie logistică
- Tabelul 47. Tabelul de clasificare al companiilor cu potențial de evaziune
- Tabelul 48. Prezentarea companiilor falimentare cu potențial de evazionare în 2009
- Tabelul 49. Număr de proceduri, timpul și costul deschiderii unei noi afaceri

REZUMAT

Analiza relației dintre economia reală și cea informală constituie în prezent un pilon important în cadrul dezbaterilor economice. Problema nu este nouă sau necunoscută. În epoca modernă, economiștii au fost preocupați de studiul și măsurarea economiei informale, chiar dacă instrumentele statistice sau econometrice nu au fost de partea lor.

Prezenta cercetare analizează la scară globală problema fundamentală a economiei, încercând să explice, în primul rând, procesul de dezvoltare economică și forțele ce generează distribuția producției, veniturilor și bogăția unei societăți. Scopul principal al perioadei de cercetare fiind acela de a analiza, informa și oferi aspecte esențiale ce țin de economia informală, analiza fenomenului în substanța fluxurilor generatoare de mari pierderi la nivelul societății. Lucrarea cuprinde aspecte legate de prevenirea și combaterea reușită a fenomenelor investigate, cu contribuții evidente și pertinente în domeniul administrării afacerilor.

În prezent, acceptarea economiei informale în multe domenii necesită din partea oamenilor de știință atât cunoștințe analitice, cât și empirice cu privire la dimensiunea, creșterea, componentele, cauzele și consecințele acesteia asupra dezvoltării societății. Ținând cont de aceste aspecte au fost delimitate obiectivele generale urmărite și declarate, atât în cadrul cercetării științifice cât și în redactarea și argumentarea tezei de doctorat:

- cunoașterea și înțelegerea comportamentelor generatoare de fenomene și procese specifice economiei subterane/informale (frauda fiscală, munca la gri, spălarea banilor prin firme off-sore) și înțelegerea cauzelor ce au determinat asemenea comportamente;*
- crearea unui cadru economico-legislativ adecvat realităților și nevoii de a susține dezvoltarea unui sistem antreprenorial legal, eficient, performant (model de identificare și măsurare a participării informale la pierderile economice cu implicații în activitatea socială și instituțională);*
- diagnosticarea fenomenului de economie subterană și informală cu diferite categorii de specialiști în vederea identificării și configurării activității informale în mediul de afaceri și găsirea de soluții standard și de parametrizare în scopul creării de indicatori de urmărire și control a economiei informale;*

- *identificarea unor strategii și politici pentru combaterea evaziunii fiscale licite.*

Lucrarea este structurată în patru părți tematice, secondate de Introducere, Concluzii și Bibliografie, ce formează un tot unitar.

Limitele cercetării au derivat din caracteristicile datelor investigate și metodologia aplicată, fără a avea efecte semnificative asupra concluziilor obținute din analizele efectuate. Nu au fost determinate limite ale cercetării teoretice, cercetarea fiind realizată într-un moment în care literatura de specialitate abundă în informații cu privire la economia subterană și informală. Limitele cercetării empirice au fost determinate de disponibilitatea redusă a bazelor de date publice ce puteau fi compilate în realizarea modelului. O primă limitare a modelului este dată de faptul că în cadrul regresiei logistice din cele 583 de firme incluse în analiză, indicatorii financiari contabili ce dau riscul de faliment pe baza modelelor de scoring sunt disponibili pentru doar 235 de firme, cumulând un procent de 40%.

Perspectivile privind realizarea unor cercetări viitoare pe aceeași tematică. Fără a avea pretenția că am reușit să identificăm toate premisele responsabile pentru dezvoltarea economiei subterane în România, teza de față reprezintă o bază de date, un reper sau un ghid în vederea realizării unor cercetări viitoare. Aceste cercetări pot include lărgirea spectrului modelului de identificare a companiilor care fac evaziune, și testarea lui pe o perioadă mai largă de timp. O altă direcție de urmat în realizarea unei posibile cercetări viitoare se poate materializa în studii de caz aplicate fiecărui sector de activitate în parte, pentru a evidenția ariile în care evaziunea fiscală are cea mai mare amploare. Dat fiind faptul că perioadele de criză economică se repetă la intervale bine stabilite de timp, peste 7-10 ani criza va fi din nou un subiect de interes și la rândul ei, economia subterană va avea din nou o perioadă înfloritoare. O cercetare viitoare poate corobora într-un singur model perioadele de criză economică și legătura care există între acestea și amplitudine economiei informale.

Prezenta cercetare integrează metodologii de analiză și achiziție a datelor într-un context multidisciplinar. Metodele uzitate în analiza riscului financiar au fost analiza multivariabilă, metoda „scorurilor” bazată pe modelul „Z” – ce permite detectarea riscului de faliment pentru o societate comercială, respectiv care este probabilitatea ca aceasta să fie întreprindere normală. Am aplicat astfel modelele de scoring Modelul Altman, Modelul Conan-Holder firmelor falimentare pentru a evalua riscul de faliment al companiilor pe perioada celor trei ani consecutivi înainte de declararea oficială a falimentului în perioada 2010-2012. Astfel, în cadrul studiului au fost considerate 45 de companii falimentare în 2010, 168 de companii falimentare în 2011 și 370 de firme falimentare în 2012, totalizând un eșantion de volum cu 583 de companii falimentare.

Pentru aceste companii riscul de faliment este evaluat pentru anii 2006, 2007, 2008 și 2009 utilizând date financiar-contabile din bilanțul contabil și contul de profit și pierdere. Pentru anii imediat premergători falimentului 2010 și 2011 firmele nu și-au raportat indicatorii în cadrul bilanțului contabil.

Ulterior pe baza analizei de regresie logistică binară am construit un model de predicție a comportamentului firmelor falimentare în ceea ce privește potențialul lor de evaziune fiscală, utilizând acest subterfugiu al legii, având la bază modele de scoring bazate și analiza în componente principale.

Partea I a tezei de doctorat, Interferențe conceptuale între economia reală și economia subterană este structurată pe 3 capitole și analizează relația dintre economia reală și cea informală, plecând de la tipologia practicilor incluse în sfera de cuprindere a economiei subterane și prezentând diferențele conceptuale între economia formală, informală, înregistrată și neînregistrată.

După ce am definit în mod explicit un număr de economii subterane, partea I notează de asemenea legăturile empirice dintre ele. În cele din urmă, creșterea de neconformitate într-o zonă a vieții economice este de natură să aibă efecte de contagiune în alte domenii. Taxa de neconformitate mută povara de necinstit la cinstit, crescând costurile de aderență la orice sistem de reguli și reglementări. O consecință adesea trecută cu vederea la creșterea informalității este separarea de structura socială și politică.

Din punct de vedere statistic, măsurarea economiei informale este dificilă datorită naturii evazive a ceea ce trebuie să fie măsurat și ceea ce poate fi doar aproximat. Activitățile economice ilegale sunt activitățile limitate de guvern care sunt văzute de societate că fiind dăunătoare și imorale, în mod natural, activitățile care sunt interzise a se rula ca activități economice înregistrate, precum și ca activități neînregistrate.

Partea a II-a a tezei de doctorat sondează efectele economiei informale asupra economiei de piață. Sectorul informal reprezintă o parte importantă a economiei și a pieței muncii, în multe țări, în special în țările în curs de dezvoltare. Astfel, măsurători ale sectorului informal sunt importante atâta timp cât țin cont de contribuția la PIB. Acest capitol rezumă cadrul de referință pentru definirea reală a sectorului informal, indiferent de poziția geografică. Evident că aceste criterii nu pot conduce neapărat la exact aceeași definiție a sectorului informal în diferite țări. Criteriile pot fi aplicate în diferite combinații, legislațiile naționale pot fi diferite, limitele de dimensiune a ocupării forței de muncă și modul în care acestea sunt măsurate pot varia etc.

Pentru o înțelegere în profunzime a conceptului s-a hotărât clasificarea economiei informale în funcție de tipurile de muncă și activități, evidențiindu-se faptul că economia informală poate fi analizată și din punctul de vedere al unui pilon important economic și ca o sursă de trai, în special în țările în curs de dezvoltare, unde șomajul oficial este în creștere rapidă. Activitățile informale se

consideră că vor juca un rol important în reducerea sărăciei, creșterea ocupării forței de muncă, oferind concurență în economie și promovând adaptarea și inovarea. Mai mult, cercetătorii au subliniat faptul că firmele din economia informală abordează un segment important al cererii, de altfel nesatisfăcut, producând bunuri pentru majoritatea oamenilor cu venituri mici. Cu siguranță, ideea că firmele informale ar trebui să fie la același nivel cu firmele din sectorul formal și să contribuie astfel mai mult la creșterea economică globală este încă o idee a economiștilor și a factorilor de decizie. Unii continuă să vadă economia informală ca împiedicând inovarea în sectorul formal.

Cercetarea realizată își propune să ofere un răspuns la întrebarea: de ce ocuparea forței de muncă în economia informală se extinde de multe ori în perioadele de ajustare economică sau de tranziție? Atunci când întreprinderile sunt diminuate sau închise, lucrătorii care sunt concediați și nu pot găsi locuri de muncă formale alternative, de multe ori ajung să lucreze în economia informală. Acest aspect este valabil în special pentru cei care nu își pot permite să fie șomeri, cu atât mai mult în țările fără asigurare de șomaj. În cazul în care vremurile economice dificile sunt însoțite de creșterea inflației sau reduceri în serviciile publice, gospodăriile de multe ori necesită completarea veniturilor din sectorul formal cu venituri informale.

Măsurarea economiei informale a fost o preocupare stringentă a oamenilor de știință. Dacă luăm în considerare dimensiunea economiilor informale în ultimii doi ani (2012 și 2013) și comparăm cu anii 2008/09, ne dăm seama că, în cele mai multe țări, am avut din nou o scădere a dimensiunii și dezvoltării în umbră a economiei, care se datorează redresării din criza economică și financiară la nivel mondial.

Economia informală în România este în strânsă legătură cu concepte precum: „munca la negru” și „munca gri”. Din aceleași considerente, mulți dintre întreprinzătorii din România preferă să își trimită angajații în șomaj și să îi angajeze ulterior la negru. Până în prezent nu s-a dezvoltat o metodă de calcul viabilă a populației ocupate în economia subterană, care să poată estima în mod cert numărul de angajați care lucrează la negru în România însă, potrivit unui studiu realizat de Lucian Albu și Liviu Voinea s-a estimat că nu mai puțin de 3,4 milioane de persoane sunt angrenate în sectorul informal al economiei, fie că lucrează parțial sau în totalitate la negru, în timp ce în economia formală activează 4,1 milioane de români.

Evaziunea din spatele falimentelor societăților comerciale în România este ilustrată în cadrul părții a III-a a tezei de doctorat. Analiza este structurată în 4 părți. În prima etapă au fost obținute de la Registrul Comerțului lista firmelor la care s-a închis procedura falimentului în perioada 2010-2012 și au fost radiate din cadrul ONRC. A doua etapă a constat în selecția din această bază de date a companiilor falimentate care au avut bilanțul și contul de profit și pierdere depus la ONRC pentru ultimii 3 ani anterior intrării în insolvență –

obținându-se în cele din urmă un eșantion de 583 de companii, împărțite astfel: 45 de companii falimentare în 2010, 168 de companii falimentare în 2011 și 370 de firme falimentare în 2012. Prin aplicarea modelelor de scoring Altman și Conan-Holder s-a evaluat riscul de faliment al companiilor pe perioada 2006-2009 înainte de declararea oficială a falimentului în cadrul celei de a III-a etape. În cele din urmă, a fost estimat potențialul de evaziune fiscală al companiilor falimentare utilizând modelul de regresie logistică binară. Indicatorii avuți în vederea stabilirii potențialului de evaziune fiscală au fost: obligații de plată la bugetul consolidat neachitate - indicator ce arată cuantumul obligațiilor bugetare neachitate de entitatea analizată la un moment dat, indicatorii de eficiență a consumurilor. Plecând astfel de la modelul de regresie logistică am construit un model de predicție a comportamentului firmelor falimentare în ceea ce privește potențialul lor de evaziune, utilizând modele de scoring Altman și Conan-Holder. În cadrul prezentei teze au fost prezentate doar etapele III și IV pentru a nu aglomera cercetarea cu analize descriptive a seriilor de date.

Intrarea în faliment este o metodă favorită a oamenilor de afaceri de a scăpa de datorii fără să le plătească. În acest caz, metoda este simplă: un om de afaceri acumulează datorii pe o anumită firmă, după aceea transferă tot ce deține pe o altă firmă și cere insolvența sau falimentul. Această solicitare o poate face chiar respectivul om de afaceri sau, de regulă, pentru a da o aparență de legalitate, un creditor „prietenos”, adică un prieten al patronului.

Dacă ar fi să realizăm tabloul falimentelor din perioada 2010-2012 considerate în studiu, putem constata faptul că cifra de afaceri a companiilor ajunse în faliment s-a redus în 2009 față de anul 2006 pentru firmele cu o cifră de afaceri mai mică de 1 mil RON dar și pentru firmele cu cifra de afaceri cuprinsă între 1-50 mil RON. În schimb crește ponderea firmelor care nu au cifra de afaceri.

Pe baza scorurilor obținute au fost identificate trei regiuni în funcție de care firmele se pot clasifica. Astfel, atunci când $Z < 0,5$ ne situăm într-o zonă riscantă, probabilitate de faliment corporativ fiind crescută. Atunci când $0,5 < Z < 2$ ne situăm într-o zonă nesigură, în care riscul de faliment este mediu (firmă cu dificultăți financiare temporare). Atunci când $Z > 2$, zona este sigură. Probabilitate de faliment foarte scăzută, practic neglijabilă.

În acest sens a fost luat în considerare un număr de cinci indicatori economico-financiari reprezentativi pentru activitatea companiilor în cadrul modelului Altman: rata rentabilității economice (profit brut/total active), viteza de rotație a activelor (cifra de afaceri/total active), autonomia financiară (capital propriu/datorii financiare), profit reinvestit/total active, rata activelor circulante (active circulante/total active).

În urma analizelor efectuate s-au constatat următoarele:

- în anul 2006 se detașează clar 7 companii, reprezentând aproximativ 1,2% dintre firme analizate – situate în zona sigură, cu o probabilitate

de faliment corporativ foarte scăzut. 19,2% dintre companiile analizate se poziționează în zona nesigură, cu un risc de faliment mediu și 79,6% dintre companiile incluse în studiu se caracterizează prin probabilitate de faliment crescută

- în anul 2007, 1,5% dintre firmele analizate sunt poziționate în zona sigură, 11,7% sunt în zona de risc de faliment mediu și 86,8% dintre companiile incluse în studiu se caracterizează prin probabilitate de faliment crescută.
- în anul 2008 doar 3 firme au un risc de faliment redus, 45,3% dintre firmele considerate în cadrul studiului sunt situate în zona de risc de faliment mediu și 54,2% dintre companiile incluse în studiu se caracterizează prin probabilitate de faliment crescută.
- în anul 2009 - 13,9% dintre firmele considerate în cadrul studiului se situează în zona de risc de faliment mediu și 85,6% dintre companiile incluse în studiu se caracterizează prin probabilitate de faliment crescută.

În cadrul modelului Conan-Holderau fost luați în considerare un număr de cinci indicatori economico-financiari reprezentativi: lichiditatea redusă (active circulante-stocuri)/datorii curente, rata stabilității financiare (capital permanent/total pasive), gradul de finanțare vânzări din surse externe (cheltuieli financiare/cifra de afaceri), ponderea cheltuielilor cu personalul în valoarea adăugată (cheltuieli cu personalul/valoarea adăugată), rata brută de rambursare a datoriilor (excedent brut de exploatare/total datorii).

În urma analizelor efectuate s-au constatat următoarele:

- în anul 2006, doar 3 companii sunt situate în zona în care probabilitatea de faliment este foarte scăzută, 1,2% dintre firmele considerate în cadrul studiului sunt situate în zona nesigură și 98,3% dintre companiile incluse în studiu au o probabilitate de faliment crescută;
- în anul 2007, 577 din cele 583 se situează în clasa firmelor cu risc de faliment crescut, 3 companii sunt situate în zona nesigură și alte 3 companii în clasa firmelor cu risc de faliment scăzut;
- în anul 2008 clasa firmelor cu risc de faliment scăzut se detașează clar față de alte clase fiind formată din 18 companii (3,1% dintre firme) ceea ce conduce la ideea de risc de faliment scăzut. 5,3% dintre companiile analizate se caracterizează mai degrabă o firmă cu dificultăți financiare temporare și marea majoritate 91,6% dintre companiile incluse în studiu se caracterizează prin probabilitate de faliment crescută.
- în anul 2009 clasa firmelor cu risc de faliment scăzut se detașează clar față de alte clase fiind formată din 2 companii cu un risc mai mare.

Restul de firme 99,7% dintre companiile incluse în studiu se caracterizează prin probabilitate de faliment crescută.

Următoarea etapă constă în analiza companiilor care s-au caracterizat cu un risc de faliment scăzut, în vederea estimării potențialului de evaziune fiscală. Indicatorii de eficiență ai consumurilor, în forma în care sunt redați în model, arată cât cheltuiește entitatea din resursele respective pentru a obține 1000 lei venituri; prin urmare, dacă cheltuiala la mia de lei venituri este mai mică decât 1000 de lei, entitatea realizează profit, iar dacă cheltuiala este mai mare decât 1000 de lei venituri, entitatea realizează pierderi. Astfel, se consideră că o firmă are potențial de evaziune dacă obligațiile totale de plată la bugetul consolidat neachitate sunt mai mari decât 0, respectiv indicatorii de eficiență ai consumurilor (cheltuiala totală, cheltuiala cu materiile prime, cheltuiala cu consumul de energie electrică și gaze, cheltuiala cu personalul, cheltuiala cu prestațiile externe sunt mai mari de 1000 lei producție.

A fost astfel analizat potențialul de evaziune fiscală prin intermediul unui model de regresie logistică binară, în care variabilele explicative vor fi indicatorii modelului Altman (variabile standardizate) ce dau riscul de faliment al firmei. Din cele 583 de firme incluse în analiză, indicatorii financiari contabili ce dau riscul de faliment pe baza modelelor de scoring sunt disponibili pentru doar 235 de firme, cumulând un procent de 40%.

În urma rulării modelului de regresie, luând drept indicatori rata rentabilității economice, autonomia financiară, viteza de rotație a activelor, rata activelor circulante, am construit un model de predicție a comportamentului firmelor falimentare în ceea ce privește potențialul lor de evaziune, utilizând modele de scoring bazate pe analiză în componente principale.

Astfel, în etapa finală, modelul clasifică corect majoritatea firmelor ce nu au potențial de evaziune (98% dintre firme), 159 de firme. Aproximativ 21% dintre firmele care au potențial de evaziune au fost clasificate în mod corect (15 firme din totalul de 73). În total, 74% din toate cazurile au fost clasificate în mod corect.

Rezultatele empirice ale modelului de regresie logistică pentru anul 2008 au evidențiat comportamentul firmelor falimentare către evaziune fiscală în cazul a 14 companii pentru care probabilitatea estimată de model a fost mai mare de 0,6, considerându-se că acestea au potențial de evaziune. Dintre aceste firme, 9 companii românești se detașează în mod evident, având un risc de faliment scăzut (cuantificat printr-un scor Altman mai mic de 0,5) și care se situau într-o zonă incertă, în care un viitor faliment nu s-ar putea justifica. Analizând ponderea firmelor cu potențial de evaziune fiscală în totalul firmelor care și-au declarat oficial falimentul în perioada 2010-2012 cuprinse în cadrul studiului putem afirmă că aceasta se ridică la valoarea de aproximativ 4% în anul 2008.

Rezultatele empirice ale modelului de regresie logistică pentru anul 2009 evidențiază existența a 62 de companii ce au potențial de evaziune fiscală cuantificat printr-o probabilitate estimată de model mai mare de 0,6. Dintre acestea, 32 de companii au un risc de faliment relativ scăzut (scorul z al lui Altman mai mare de pragul de 0,5), situându-se într-o zonă de risc de faliment incertă, pentru care un eventual faliment nu s-ar justifica.

Analizând ponderea firmelor cu potențial de evaziune fiscală în totalul firmelor falimentare considerate în cadrul studiului în anul 2009, putem afirma că acesta înregistrează valoarea de 19%.

Din cercetările efectuate, putem constata faptul că ponderea firmelor ce și-au declarat oficial falimentul și se folosesc de acest subterfugiu al legii pentru a face evaziune crește de la aproximativ 4% în 2008 la aproape 19% la finele anului 2009.

Concluziile studiului arată în mod evident tendința companiilor de a se sustrage de la plata taxelor și impozitelor prin utilizarea porțișelor legislative și a modului deficitar în care se aplică legea procedurii insolvenței nr. 85/2006 în România. Efectele acestui fenomen se răsfrâng nu numai asupra resurselor financiare publice dar și asupra mecanismului concurențial al pieței prin crearea unor distorsiuni și dezechilibre economice.

Utilizarea în masă, în ultimii ani, a fenomenului economiei subterane și informale a condus la înrăutățirea nivelului de trai din România și crearea unei distanțări considerabile între diverse grupuri sociale ce desfășoară activități economice.

Astfel, noile fenomene de evaziune la care apelează cu ingeniozitate contribuabilii și amplificarea fenomenelor de economie subterană, dar mai ales a economiei informale, constituie pentru decidenții politici și pentru cei chemați să aplice legea, o adevărată provocare în încercarea de a diminua aceste fenomene și de a aduce cât mai multe dintre veniturile ilicite în economia oficială.

Măsurile fiscale adoptate, informatizarea precară a instituțiilor fiscale, controalele exercitate de către organele abilitate atinse de flagelul corupției de cele mai multe ori și lipsa unui personal calificat care să acționeze cu conștiință în îndeplinirea sarcinilor de serviciu, lipsa unei educații fiscale în rândul populației, instabilitatea politică, contextul economic actual, imprevizibil, marcat de nesiguranță, lipsa unei practici unitare în aplicarea și interpretarea legii, de multe ori permisivă și în continuă schimbare, creșterea excesivă a taxelor și impozitelor, au condus la creșterea fenomenelor de evaziune.

Pentru diminuarea economiei subterane, dar mai ales sub aspectele ei informale se impune modificarea cadrului economico-legislativ astfel încât acesta să fie adecvat la particularitățile naționale și la nevoia de a susține dezvoltarea unui sistem antreprenorial legal, eficient și performant.

În partea a IV-a a lucrării s-au făcut propuneri legislative privind combaterea economiei informale. Astfel au fost prezentate acțiunile externe

recente ale Uniunii Europene în vederea promovării buneii guvernante în domeniul fiscal și nevoia de a combate fraudă și evaziunea fiscală. Economia informală se referă la situații diferite, cu diferite cauze, care prezintă diferite probleme ce necesită soluții diferite. Primul pas spre proiectarea de intervenții eficiente pentru a facilita tranzițiile la formalitate este de a recunoaște caracterul eterogen al economiei informale, mai multe categorii diferite de lucru implicate și diferite drivere care conduc atât la creșterea economiei informale, cât și informalizarea economie formale. Dincolo de statistici, eterogenitatea economiei informale a fost analizată în funcție de procesele specifice care generează și/sau mențin informalitatea.

Deși economia informală se referă la mai multe realități diferite, există un consens la nivel mondial că dezvoltarea incluzivă nu este posibilă decât dacă drepturile și oportunitățile sunt extinse lucrătorilor în economia informală. Persistența unei mari economii informale este incompatibilă cu progresele substanțiale în realizarea muncii decente și subminează capacitatea întreprinderilor de a deveni mai productive.

Lucrarea se încheie prin prezentarea de politici și măsuri pentru combaterea evaziunii fiscale: crearea mai multor locuri de muncă – în special în economia formală, înregistrarea întreprinderilor informale și reglementarea locurilor de muncă informale, extinderea protecției statului asupra forței de muncă informale, mai ales asupra lucrătorilor săraci, creșterea productivității întreprinderilor informale și a veniturilor aduse de forța de muncă informală.

Pentru a preveni fraudă fiscală făcută de către contribuabili ar trebui realizate activități care vizează verificarea realității, legalității și sincerității declarațiilor, verificarea corectitudinii și precizia de performanța conform legii, obligațiile fiscale ale contribuabililor, precum și activitatea de investigare și de găsire a evaziunii fiscale. După o analiză detaliată a sistemului fiscal, s-a observat că motivul cel mai des invocat pentru evaziunea fiscală este cadrul legislativ. Pentru a fi eficace, orice sistem fiscal de stat ar trebui să fie caracterizat prin stabilitate. Astfel, se pot obține veniturile necesare pentru finanțarea bugetului de stat. Obiectivul sistemului fiscal ar trebui să fie creșterea eficienței și reducerea distorsiunilor în deciziile economice.

Mai mult, pentru a asigura răspunsuri politice adecvate constrângerilor și riscurilor cu care se confruntă lucrătorii informali, în special lucrătorii săraci, acestea au nevoie de vizibilitate în statisticile oficiale și o voce reprezentativă în cadrul proceselor de elaborare. Eforturile actuale de a îmbunătăți măsurarea ocupării informale și a întreprinderilor informale în statisticile privind forța de muncă oficială, precum și alte statistici economice, trebuie să fie consolidate și susținute. Sunt necesare eforturi de consolidare a organizațiilor de lucrători informali și de a promova reprezentarea acestor organizații la stabilirea de reguli în elaborare de politici.

În urmă cu câțiva ani, lumea a îmbrățișat biodiversitatea, și încă o face. Astăzi, lumea are nevoie să îmbrățișeze diversitatea economică. Ambele sunt necesare pentru o dezvoltare durabilă și favorabilă.

Cuvinte cheie: *economia informală, economia formală, economia subterană, economia gri, economie neînregistrată, economia ilegală, capital uman, forța de muncă, paradis fiscal, evaziune fiscală, rezultate empirice, globalizare, control fiscal, sistem juridic.*